

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

На правах рукопису

ФЕСЕНКО Ірина Михайлівна

ВІДБРАЖЕННЯ КАРТИНИ СВІТУ ЗАГАЛЬНОНАРОДНЮ

АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ ТА МОВОЮ ГЕОГРАФІЇ

/ на матеріалі найменувань деяких об'єктів
фізичної географії /

Спеціальність -- 10.02.04 -- германські мови

А в т о р е ф е р а т
дисертації на здобуття вченого ступеня
кандидата філологічних наук

Київ - 1993

00814075 (P)

Робота виконана в Київському університеті ім.Тараса Шевченка.

Науковий керівник:

- член-кор. АН України, доктор
філологічних наук, професор
В.В. АКУЛЕНКО

Офіційні опоненти:

- доктор філологічних наук,
професор Г.П. ЯТЕЛЬ
- кандидат філологічних наук,
старший науковий співробітник
Інституту Мовознавства АН України
Н.М. БИХОВЕЦЬ

Провідна організація:

- Львівський університет ім.
І.Я. Франка

Захист відбудеться "17" середина 1993 р. о 10 год.
на засіданні спеціалізованої ради Д.01.01.09. в Київському уні-
верситеті ім.Тараса Шевченка за адресою: 252017 Київ -17,
б.Шевченка,14, факультет іноземної філології.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Київського
університету ім.Тараса Шевченка / вул. Володимирська, 62 /.

Автореферат надіслано " _____ " _____ 1993 р.

Вчений секретар
спеціалізованої ради

З.О.Гетьман

43-28.803

Сучасний етап розвитку лінгвістики характеризується дедалі гострішим інтересом до людського чинника у мові. Мова і людина – проблема, що набуває нової актуальності у мовознавстві. Мова – це не самостійна об'єктивна позалюдська субстанція, а виділення досвіду відповідних народів за допомогою вербалізації з орієнтацією на людські інтереси. Будучи особливою формою зідбиття світу, семантика мови є найважливішим показником рівня розвитку культури народу, виразником його картини світу. При цьому в сучасних високорозвинених націях поряд із загальнонародною картиною світу є і численні спеціалізовані / насамперед наукові / картини світу, відповідні до чого поряд із загальнонародною мовою розвиваються мови для спеціальних цілей.

Дана дисертація становить собою досвід аналізу поняттєвого значення іменників-назв деяких географічних реалій у загальнонародній англійській мові і англійській мові спеціальних цілей географічної науки.

А к т у а л ь н і с т ь даної праці впливає з малочисленних досліджень і недостатньої вивченості проблеми картини світу. У праці робиться спроба послідовно розрізнити загальнонародну картину світу і мовну картину світу, що звичайно ігнорується у більшості досліджень, пов'язаних із людським чинником у мові.

У науковій літературі нерідко стверджується, що мови науки монолітно і однаковим чином протиставляються загальнонародній мові. Вивчення семантики загальнонародної мови та семантики мови науки на прикладі деяких об'єктів фізичної географії дає змогу оцінити реальний ступень їх співвідношення і сприяти диференційованому підходові щодо загальнонародної мови і мови фізичної географії.

М е т о ю праці є вивчення відмінностей у відображенні певних об'єктів дійсності / явищ природи / загальнонародною англійською мовою і мовою для спеціальних цілей фізичної географії.

М е т а праці зумовила необхідність розв'язання таких конкретних **з а в д а н ь**:

- 1/ визначити зміст понять "картина світу" та "мовна картина світу";
- 2/ визначити зміст понять "загальнонародна картина світу" та "картина світу конкретної науки";

Вибачте!

3/ визначити зміст поняття "мови для спеціальних цілей" /МСЦ/ та накреслити напярки їхнього зв'язку з загальнонародною мовою;

4/ проаналізувати "наївну" семантику слів загальнонародної мови;

5/ проаналізувати вузькоспеціалізовану термінологію МСЦ конкретної науки в їхньому розвитку на загальному етапі історичного розвитку фізичної географії в англомовних країнах;

6/ експлікувати відмінності в описі об'єктів фізикогеографічної дійсності загальнонародною англійською мовою й англійською мовою науки на основі даних семологічного аналізу примарних лексико-семантичних варіантів /ЛСВ/ поняттєвого значення /ПЗ/ іменників даних тематичних груп і відповідних географічних термінів;

7/ вивчити роль метафоричного використання географічної лексики в загальнонародній мові у процесах вторинної номінації.

Як матеріал дослідження взято семантичні дефініції, що містяться у 5 найавторитетніших тлумачних, 14 енциклопедичних і 18 термінологічних словниках.

Вирізнєння сем проводилося також на основі аналізу сполучуваності аналізованих слів, контекстів їхнього вживання, для чого використовувались тексти англо-американської художньої літератури /48 назв/, науково-популярної і власне наукової літератури /30 назв/. Окрім того, використано етимологічні словники та словники сполучуваності, навчальні підручники, підручники з географії для шкіл та вищих навчальних закладів. Нарешті, при визначенні поняттєвого значення слів використано синонімічні словники.

Теоретичною базою для проведення дослідження стали 280 праць у галузі загального мовознавства, стилістики, лексикології, лексикографії, загальної теорії термінології, функціональної лінгвістики, логіки, філософії.

Завдання дисертаційної праці визначили вибір методів та прийомів дослідження: аналіз словникових дефініцій, компонентний аналіз, елементи контекстологічного й ситуативного аналізу, статистичний аналіз частотності сем, семантичної сполу-

чуваності.

Систематизацію матеріалу проведено на основі: а/ вирізнення і розмежування різних типів сем, що формулюють змістову структуру примарних /первинних/ ЛСВ іменників-назв атмосферних опадів, водоймищ та водяних потоків; б/ вирізнення сем, що утворюють змістовий бік секундарних /переносних, периферійних / ЛСВ розглядуваних слів; в/ вирізнення сем, що з'єднують мотиваційний / примарний / ЛСВ та мотиваційно зумовлений / секундарний / ЛСВ.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в ньому послідовно розглянуто взаємозв'язок і зміст понять "картина світу" та "мовна картина світу", "загальнонародна мова" та "мови для спеціальних цілей".

У праці ретельно проаналізовано поняттєві значення англійських іменників-назв атмосферних опадів, водоймищ та водяних потоків у загальнонародній мові та поняттєві значення відповідних рівнозвучних-термінів у мові для спеціальних цілей фізичної географії. Проведене дослідження дозволяє судити про значні відмінності у відбитті об'єктів фізикогеографічної дійсності загальнонародною англійською мовою та мовою географічної науки.

Теоретична вага праці полягає у певному уточненні таких фундаментальних понять, як семантика загальнонародної мови в її співвідношенні з семантикою термінів; загальнонародна картина світу та її зв'язки й відмінності від спеціальних наукових картин світу.

У праці вперше описано становлення МСЦ фізичної географії на базі загальнонародної англійської мови.

Практична цінність праці полягає у можливості використовувати її данні в курсі лексикології сучасної англійської мови, у спецкурсах із семасіології, термінології та мов спеціальностей. Матеріали дисертації можуть бути використані у практиці лексикографії.

А пробація праці здійснювалась на засіданнях кафедри англійської філології Київського університету, республіканській конференції з проблем термінології та мов для спеціальних цілей / Київ, 1991 /, науково-практичних конференціях Запорізького державного університету / Запоріжжя, 1991, 1992 /.

Положення, які вносяться на захист :

1. Семантика загальнонародної англійської мови, як і будь-якої етнічної мови, є овоєридним відбиттям відомостей англословянських народів про об'єктивний світ. У ній сполучаються універсальні національно-специфічні особливості, що зумовлює специфіку членування дійсності й особливості її відбиття семантикою мови.
2. Семантика загальнонародної англійської мови кодує основні поняття з галузі знань народу про географічний світ, але не перебиває цілком цієї широкої сфери знань, орієнтацій народу, нагромаджених ним за багатовікову історію.
3. Поряд із вихідними / примарними / семантичними значеннями слова загальнонародної англійської мови розвивають на основі закономірних перенесень вторинні значення. Напрямок перенесень не хаотичний, а визначений асоціаціями, що належать англійській мовній картині світу. Перенесення слів розглядуваної сфери здійснюються у межі таких семантичних полів, як поле невизначеної кількості, поле розмірності, інтенсивності.
4. З загальнонародною мовою складно взаємодіють мови для спеціальних цілей /МСЦ /, у т.ч. мови наук.

МСЦ фізичної географії належить до групи МСЦ відносно близьких до загальнонародної мови, на базі якої вона розвинулася. Проте семантика слів загальнонародної мови й відповідних рівнозвучних термінів не збігається цілком, що створює певні труднощі при укладенні словників, підготовці навчальних матеріалів з мов, навчанні читанню та перекладові наукової літератури.

Дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновку, бібліографії.

У в о с т у п і обґрунтовується вибір теми, визначається об'єкт і предмет дослідження, його мета і завдання, матеріал та методи, зумовлюється актуальність, новизна, теоретична цінність виконаної роботи, формулюються положення, що вносяться на захист.

Перший розділ складається з двох параграфів. У ньому проводиться теоретичний аналіз понять "картин світу",

"мовна картина світу", "мови для спеціальних цілей" та "загальнонародна мова", розглядається їхнє співвідношення.

В розділі вивчається питання динаміки картин світу у зв'язку з розвитком та ускладненням розуміння навколишньої дійсності, що веде до вичленування окремо-наукових картин світу внаслідок диференціації наукових знань.

У другому розділі, поділеному на 3 параграфи, досліджуються поняттєві значення /ПЗ/ іменників, що належать до двох тематичних груп: "Атмосферні опади" та "Водоймища і водянні потоки"; проводиться докладний семологічний аналіз примарних та секундарних лексико-семантичних варіантів слів-позначень вищезазначених реалій географічної дійсності в загальнонародній англійській мові.

Третій розділ присвячений вивченню англійської мови для спеціальних цілей /МСЦ/ фізичної географії. В розділі вперше розглядається історія розвитку та становлення мови фізичної географії на базі загальнонародної англійської мови у зв'язку з розвитком географічної дійсності в англійських країнах.

У §3 даного розділу проводиться семологічний аналіз іменників-позначень атмосферних опадів, водоймищ та водяних потоків у МСЦ фізичної географії.

У висновку узагальнюються наслідки проведеного дослідження, формулюються висновки й накреслюються перспективи подальших досліджень.

О с н о в н и й з м і с т п р а ц і

Проблеми відношень мови і дійсності, мови і картини світу незмінно зберігають своє значення для лінгвістичної науки. А проте вони до сьогодні все ще лишаються у ряді аспектів досить розробленими.

Практично й теоретично опановуючи світ, осмислюючи закономірності його розвитку, люди втілюють свої поняття й уявлення в семантиці мовних знаків. Мова виступає при цьому не як самостійна об'єктивна позалюдська субстанція, а як відбиття, закодоване за допомогою вербалізації людського досвіду.

Зміст понять "картина світу" і "мовна картина світу" ціл-

ком відрізняється. Картина світу – це вся сума загальнопоширених знань та уявлень народу загалом, що нагромадилася протягом багатьох віків і поєднує загальнолюдські та національно-специфічні елементи. До неї належать також і загальновідомі "наївні" знання – фізичні, біологічні, географічні тощо. Від картини світу в указаному розумінні відрізняється мовна картина світу: вона включає в себе тільки те, що закріплене у семантиці та внутрішній формі загальнонародної мови. Картина світу і мовна картина світу взаємопов'язані, але друга бідніша і побудована за своїм особливим законом.

Вивчення відбиття певних географічних реалій англійською мовою свідчить про те, що картина світу фізичної географії, як і будь-якої науки, будується на концепціях, теоріях, системі понять даної науки й описується мовою для спеціальних цілей даної науки. Як картина світу певної науки відрізняється від загальнонародної картини світу, навіть у тій її частині, в якій вона відбиває "наївне" розуміння, здавалося б, тієї самої ділянки об'єктивної дійсності, так і мова для спеціальних цілей відповідної науки, відрізняється від загальнонародної мови.

Історія становлення і розвитку англійської мови для спеціальних цілей фізичної географії, насамперед географічної термінології, свідчить про те, що мова географічної науки виникає на основі загальнонародної англійської мови і поступово вичленюється з неї. Становлення мови географічної науки відбувалося за рахунок уточнення дефініцій, створення складних і складених термінів, поняттєвий зміст яких постійно деталізувався й уточнювався.

Так, для періоду XII – XIII ст. було цілком природним, наприклад, називати словом *see* / суч. *sea* "море" / будь-яке більшє велике скупчення води у водоймищі. Історично слово *see* сягає в давньоанглійське *see*, що означало "озеро" або "став". Наївна географія того періоду не розрізняла зовнішніх і внутрішніх морів, не диференціювала великих водоймищ за складом води, за відмінністю розмірів і за особливостями виникнення: істотним було лише скупчення великої кількості води. На цьому етапі розвитку англійської мови семантика слова *sea* почасти нагадувала семантику російського слова *море* та українського *море* в загальнонародних російській та українській мовах, де вони часто

вживаються у значенні, аж ніяк не відповідному поняттю географічної науки. Виходячи з ознаки "водоймища великого розміру", цими словами називаються великі площі солоні озера / рос. Каспийское море, Аральское море, Мертвое море / і навіть прісноводні озера / порівн. рос. "славное море, священный Байкал"/. У сучасній загальнонародній англійській мові найменування озер типу Байкал словом sea неможливе, а великі солонowodні озера, як і раніше, кваліфікуються як моря / seas /. Саме таке значення фіксується у тлумачних словниках як англійської, так і російської мов. Оксфордський тлумачний словник англійської мови / OED, 1970:310/ прямо казує на те, що словом sea позначаються великі озера або великі замкнені водосховища:

The Caspian Sea ... is the largest of those salt lakes.

Німецька загальнонародна мова використовує нині дві лексеми, що відповідають поняттю "море" – Meer та See, передаючи при цьому додаткову / крім ознаки "великий розмір" / інформацію: "далеке, чуже" – "близьке, своє". Наведені факти наочно демонструють, що тільки розвиток спеціалізованої наукової думки дозволяє відмовитися від звичайної неточності повсякденних понять і протиставити їм точні, чітко визначені поняття-терміни з упорядкованими дефініціями, включеними в системи наукових знань.

Однак треба було багато часу, аби мовні засоби, що добиралися для повідомлення наукових фактів, оформились у чітку систему. В період становлення географічної науки загальнонародна мова була істотною і невід'ємною частиною мови географії, мови, що розвивалася разом із розвитком науки і покликана була дати точне віддзеркалення нагромаджених на той час знань. Слова загального вжитку, поступово уточнюючись і абстрагуючись від емоційно-експресивних нашарувань та суб'єктивних оцінок, переростали в терміни географічної науки / типу snow, rain, hail, ocean, sea і т.ін. /, стаючи основою мови професійного спілкування фахівців-географів.

Мова фізичної географії багата в чому наближена до загальнонародної, що допомагає порівняно легко орієнтуватися в ній, але водночас істотно відрізняється від неї. Відмінність насамперед у перебудованій семантичній основі, яка порівняно з загальнонарод-

ною мовою є в кожного знака вузкою, але водночас створює докладнішу, деталізованішу й точнішу систему в сукупності знаків.

Так, rain "дош" для географа це передусім «precipitation of liquid drops, that have diameters greater than 0.5 mm, when the drops are smaller - the precipitation is called drizzle (Geographical Glossary, 1969:243).

Дош - це рідкі опади, що випадають із хмар у вигляді крапель із діаметром понад 0.5 мм., оскільки краплі з меншим діаметром належать до мжички / Dictionary of Science and Technology 1974:975; Meteorological Glossary, 1972: 229, etc. /.

Показово, при цьому, що фізична географія, метеорологія, визначаючи rain як вид атмосферних опадів, співвідносять його з терміном drizzle "мжичка", але вже не як із синонімом, подібно до загальнонародної мови, а як з особливим терміном, що іменує окремий вид атмосферних опадів, різновид дощу з властивими йому характеристиками / величина дощової краплини має бути меншою за 0.5 мм. /.

Характеристика дощу в МСЦ фізичної географії включає в себе чітку класифікацію різновидів дощу:

а/ за розміром дощової краплі й за ступенем інтенсивності випадання опадів: light rain, moderate rain, heavy rain;

б/ за характером опадів, що випадають: continuous rain, steady rain, prolonged rain, driving rain, pelting rain, etc.

Терміни реалізують своє значення за допомогою специфічної сполучуваності з прикметниками. Ця сполучуваність має зовсім інший характер порівняно з сполучуваністю рівнозвучних слів з загальнонародної мови. / МСЦ фізичної географії сполучуваність актуалізує специфічні властивості, характерні особливості або прикмети понять, позначуваних термінами. У загальнонародній мові роль сполучуваності - створити яскравий, виразний, емоційно-експресивний опис об'єктів навколишньої дійсності: small rain, fine rain, thin rain, cold rain, dreary rain;

It was clear daylight now and a fine rain was falling.
(Hemingway, 1976:242).

The next day a warm rain melted the ice off the boat
(MacMechan, 1973:31).

Професіоналізм мови фізичної географії створюється, отже, і за допомогою включення терміна до термінологічних словосполучень — з лексичними партнерами, які неабияк сприяють розрізненню слів загальнонародної мови та термінів фізичної географії: small hail "льодяна крупа", soft hail "снігова крупа", powderly snow "дрібний сніг", на відміну від small hail "дрібний дощ", slight rain "слабкий дощ", на відміну від light snow "слабкий сніг" / Англо-російський метеорологічний словник, 1969:292, 328 /.

Можна вважати, що для кожної науки характерний різний ступінь чіткості й точності її термінологічного апарату. З цього погляду становить неабиякий інтерес фізична географія, термінологія якої, зберігаючи високий ступінь загальнозрозумілості, водночас цілком відповідає логічним критеріям оцінки термінології. Основною сферою функціонування термінів фізичної географії є МСЦ фізичної географії, в якій термін виступає у своєму спеціалізованому значенні і є необхідним і єдиним для виразу певного поняття.

Рівнозвучна загальноживана лексика не має таких ознак. Аналіз ПЗ буденних іменників-назв атмосферних опадів, водоймищ і водяних потоків показує, що кожне слово в загальнонародній мові має кілька ЛСВ, вживаних у різних контекстах залежно від того, який зміст у дане слово вкладається. Опис же опадів, водоймищ та водяних потоків мовою фізичної географії різниться кількістю, характером і розміщенням сем, виділених у складі ПЗ термінів-назв вищеназваних реалій. Так, наприклад, у ПЗ термінів-назв різновидів атмосферних опадів виділяється всього 4 семи на відміну, від 9 сем у загальнонародній мові. Порядок розміщення сем, відбитих у поданих у дисертації зведених таблицях, так само відмінний. МСЦ фізичної географії виділяє у ПЗ термінів-назв дощу, наприклад, передусім сему "матерія" — тобто вода у рідкому стані; потім іде сема "якість матерії" — вид дощу залежно від розмірів дощової краплі. В загальнонародній англійській мові у тій самій групі іменників найважливішою виявляється сема "процесності", тобто атмосферні опади в загальнонародній англійській мові — це насамперед випадання води / снігу, граду / з хмар на землю. Фахівців-географів, метеорологів або гідрологів насамперед цікавить питання якості опадів, їхній склад, забрудненість, кислотні дощі. Так само стоїть справа і з групою іменників-позначень во-

доймид та водяних потоків, саме яких МСЦ фізичної географії істотно відрізняється від опису загальнонародною англійською мовою.

Терміни фізичної географії і суміжних із нею метеорології та гідрології, а також, напевно, таких наук, як ботаніка, історія тощо у значній їхній частині сформувались на основі загальнонародної мови в міру вдосконалення та розвитку науки. Такі слова типу *rain, snow, hail, river, sea, ocean, lake, waterfall*. Будучи термінами фізичної географії, не цілком поривають зв'язків з загальною лексикою і легко можуть асоціюватися з лексичними одиницями загальнонародної мови, що характеризуються всіма ознаками побутових слів. Можна вважати, що в англійській мові є терміни різних рівнів спеціалізації. Вони особливо специфічні в тих науках, які склалися в новітню добу, або ж мали тривалу історію, але рішуче перебудували й упорядкували в нові часи свою термінологію / загальна хімія та ін. / і які не аналізують під новим кутом зору явища здавна знайомі людині, а оперують спеціальними поняттями, позначаючи "штучні" об'єкти. Такі терміни створюються або для найменувань речей, які взагалі не знайомі людині в повсякденній практиці і відбиваються в побутовому мисленні, або на означення тих аспектів реальних речей, що якомсь знайомі, але не потрапляють у центр людської уваги в буденному житті. Основна відмінність таких термінів від решти термінів полягає в особливому характері їхньої системної організації. Позначаючи наукові поняття, які набувають остаточної визначеності лише в межах наукової теорії або концепції, ці терміни є цілком самостійними знаками. За своєю природою вони чужі загальнонародній мові, оскільки, будучи знаками наукових понять, створюються нерідко водночас із ними за допомогою операції, званої визначенням поняття. Вказаному розумінні наукові терміни вузькоспеціальних професійних галузей істотно відрізняються від термінів наук типу географії. Численні приклади багато в чому схожого вживання в наукових текстах та в мові професіоналів термінів фізичної географії та вико ристання подібних до них слів з наївно-географічною семантикою в загальнонародній англійській мові свідчать про взаємозалежність і взаємопроникнення термінів мови науки й лексичних одиниць загальнонародної мови.

Терміни та тогочні з ними формю і схожі значенням слова створюють труднощі на шляху чіткого розмежування їх значень у системі мови. Ця нерозрізнованість відбуває неабияку близькість поняттєвого аспекту семантики таких слів із значенням відповідних термінів.

Проте спеціальні наукові терміни виключають можливість додагкових асоціацій, що часто спотворюють точний зміст. Тільки в разі особливої популяризації наукового терміну, за природою своєю однозначного, в загальнонародній мові він розширює своє значення і, так чи інакше детермінологізуючись, набуває ряду додаткових відтінків / Flood , 1960:18 /¹. Слова-назви атмосферних опадів, водоймищ та водяних потоків у загальнонародній англійській мові закріплюють за собою в картині світу усталені, а не випадкові асоціації, які визначають перенесення, покладені в основу утворень вторинної номінації. При прямій номінації слово або словосполучення виражає ту чи ту ознаку в своєму єдиному або основному значенні з автономною спрямованістю на денотат. Явище вторинної номінації, що ґрунтується на перенесенні значення, явно виражається через сприйняття людини, її реакцію, специфічну репрезентацію дійсності, нерідко образну, емоційну.

Питання метафоричного використання слів-назв певних географічних реалій не є новим у сучасній лінгвістиці. Достатньо вивчений процес метафоричного перенесення на основі ознаки невизначено великої й невизначено малої кількості в різних мовах. У даній праці розглянуто метафоричне перенесення не тільки за ознакою невизначено великої і невизначено малої кількості, а також і за іншими ознаками, що характеризують напрямки семантичних перенесень назв водоймищ, водяних потоків та атмосферних опадів, такими як інтенсивність тих чи тих ознак, односпрямованість дій, якість складу "матерії" тощо.

У висловлюванні And amid a shower of falling leaves a horse burst through the screen (London) — сема руху, напрямку вниз і семи кількісної оцінки, величини та ваги / нетривалість падіння чогось легкого/.

У висловлюванні Buck and his mates struggling frantically under the rain of blows (London) реалізуються семи постійної односпрямованої дії / подібною до дощу /.

¹ Flood W. Scientific Words. London; Oldbourne Books, 1960.-220p.

Цікаве в даних висловлюваннях те, що вживання слів *shower* та *rain* мотивоване примарними ЛСВ відповідних слів. Так, *shower* означає невизначено велику кількість опадів /води/ за порівняно недовгий час. Примарне значення *rain* не включає ознаки нетривалості дії.

У семантиці більшості слів тематичної групи "Водоймища" вирізняється ряд секундарних сем. Спільним значенням для всіх найменувань цієї групи у сфері вторинної номінації є значення невизначено великої кількості / *lake*, *pool* / або інтенсифіковане значення максимально великої необмеженої кількості / *ocean*, *sea* / рідини чи чогось на зразок рідини, що часто нагадує своїми рухами хвилювання, коливання води на поверхні водоймища, проте сема "хвилювання" в ЛСВ₂ цих слів факультативна. Порівн.:

We could perceive nothing but the sea of thick clouds (KG).
The street looked like a sea of round black roofs (Dreiser).
It was an island in the ocean of green gardens (NG).

Ознака невизначено великої кількості в даному висловлюванні доповнюється ще ознакою "горизонтальної протяжності".

Таким чином, секундарні ЛСВ, вирішені у складі слів-назв атмосферних опадів, водоймищ та водяних потоків, завжди об'єднані мотиваційним зв'язком із примарними ЛСВ. Спільною прикметою всіх секундарних ЛСВ є коннотація експресивності, емоційного підкреслення. Поряд з okazійним уживанням у переносних, метафоричних значеннях, багато слів розглядуваних груп розвинули узуальний секундарний ЛСВ, що відбивається тлумачними словниками англійської мови.

Внаслідок проведеного дослідження доходимо таких висновків:

1. Зміст понять "картина світу" і "мовна картина світу" істотно відрізняються.

Картина світу – це вся сума знань та уявлень народу загалом, накопичена упродовж багатьох віків, яка поєднує загальнолюдські й національно-специфічні елементи. До неї належать і загальновідомі "наївні" знання – фізичні, біологічні, географічні тощо. Звідси різниця між спеціалізованими науковими картинами світу, яких існує багато: біологічна картина світу, фізична і географічна картини світу. Від картини світу в указаному розумінні відмінна мовна картина світу – це тільки те, що закріплене в семан. ці та внутрішній формі загальнонародної мови.

2. Картина світу й мовна картина світу взаємопов'язані, але друга далеко бідніша, лише кодує першу, і побудована за своїми особливими законами.

3. Картина світу конкретної науки будується на концепціях, теоріях, системі понять / а отож, й термінологій / даної науки й описується мовою даної науки. Так, географічна картина світу, яку ще недавно в окрему картину світу не вирізняли, має свою специфіку й описується мовою географії, ядро якої становить спеціальна географічна термінологія. Мова конкретної науки постійно вдосконалюється у міру вдосконалення самої науки.

4. На основі загальнонародної мови виникають і вицлюються мови для спеціальних цілей. Загальнонародна мова – це та основна лінгвістична даність, яку з дитинства опановує кожен представник даного мовного співтовариства – етносу, розвиваючи з його допомогою свою розумову діяльність і включаючись у комунікацію та культуру народу. "Наївна" семантика загальнонародної мови допомагає людині прилучитися до притаманної їй етносові картині світу.

Мови для спеціальних цілей у своїй основі пов'язані з загальнонародною мовою, але завжди істотно відрізняються від неї. Їхнє ядро створюють термінології відповідних наук чи галузей спеціальної діяльності. За допомогою цих мов здійснюється спеціалізована розумова діяльність і спілкування фахівців у відповідних професійних сферах. МСЦ уводять людину у відповідні спеціальні картини світу, яких ще не рік стає більше у зв'язку з розвитком наук, розмежуванням сфер діяльності всередині самих цих наук, вирізненням у них вузькоспеціальних сфер наукових досліджень.¹

5. Той чи інший фрагмент картини світу / географічної, біологічної, фізичної тощо /, описуваний загальнонародною англійською мовою, характеризується, як правило, відносним багатослів'ям, описовістю явищ, часто розмитістю того чи того поняття. Мова науки порівняно з загальнонародною мовою передбачає визначення об'єкта довколишнього світу за допомогою коротких, точних, містких за змістом слів-термінів.

6. Подана у тлумачних словниках англійської мови / навіть у най-

¹ Акулечко В. В. О выражении количественности в семантике языка // Категория количества в современных европейских языках. К.: Наук. думка, 1990. С. 7-55.

обсяжнішому з них - The Oxford English Dictionary . 1970 у 12-и томах - інформація про те чи те аналізоване слово, часто не дозволяє визначити потрібне значення у контексті з використанням цього слова / словосполучення / через поєднання в одній словниковій статті сили-силенної значень, що стосуються почасти сфери загальнонародних, примітивних знань, "міщанських уявлень", а почасти - всіляких галузей науки, техніки, виробництва.

Річ очевидна, що у тлумачному словнику зі змісту статей доцільно вилучати чисто спеціальну інформацію, що стосується галузей спеціальних знань, переносячи її у сферу термінологічних словників.

7. Загальнонародній англійській мові притаманна численність і різноманітність набору сем у поняттєвому значенні примарних ЛСВ, що позначають атмосферні опади, водоймища та водяні потоки.

8. Англійська загальнонародна мова широко використовує вторинну номінацію основних значень примарних ЛСВ. Секундарні ЛСВ сполучені мотиваційним зв'язком із примарними ЛСВ. Загальною властивістю всіх секундарних ЛСВ є коннотація експресивності, емоційного підкреслювання.

9. Внесок географії в КС, у картину природи, в єдину наукову картину світу не підлягає сумнівам. Географічна картина світу є цілісним утворенням, що віддзеркалює об'єктивні реалії об'єктивної дійсності на поверхні нашої планети.

Географічна картина світу постійно змінюється: її ускладнення, деталізація та конкретизація є причиною постійного розвитку географічної науки.

10. Географічна наука описується мовою географії. Докладний аналіз текстів підручників, монографій географічного змісту, наукових часописів, енциклопедичних статей та термінологічних словників показує, що терміни фізичної географії утворюють серію номінацій, що позначають реалії, споконвічні з найдавніших пір і актуальні для процесу пізнання природи у всі епохи.

Географічна термінологія склалася на основі лексики загальнонародної мови у процесі накопичення географічних відомостей, що віддзеркалились у мові англійської практичної географії. Географічна термінологія - традиційно стійка лексика, проте в МСЦ фізичної географії на відміну від загальнонародної мови во-

на докладніша, конкретизованіша, має чіткі й точні дефініції, цілком виключає синонімію, має специфічні сполучувальні можливості.

11. Мова для спеціальних цілей фізичної географії має зовсім інший характер сполучуваності своїх термінів порівняно зі сполучуваністю рівнозвучних слів загальнонародної мови. В МСЦ географічної науки сполучуваність актуалізує специфічні властивості, характерні особливості чи ознаки понять, позначених термінами. В загальнонародній мові роль сполучуваності – створити яскравий, виразний, емоційно-забарвлений опис того чи того об'єкта навколишньої дійсності.

12. Терміни МСЦ фізичної географії та рівнозвучні лексичні одиниці / слова / загальнонародної мови взаємопов'язані й взаємозалежні. Нерозрізняваність матеріальних носіїв у наукового терміна й звичайного слова – не випадковий збіг. За цією нерозрізняваністю стоїть певна близькість поняттєвого аспекту семантики слова зі значенням відповідного наукового терміна.

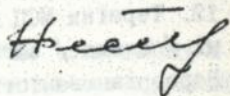
Проте, навіть у разі такої помітної близькості між термінами й рівнозвучними словами загальнонародної мови, близькості, що спостерігається при означенні явищ сфери фізичної географії, не може бути й мови про єдину систему знаків. Терміни фізичної географії належать до складу особливої термінології, характеризуючись усіма ознаками термінів узагалі. Лексика ж загальнонародної мови функціонує і розвивається за своїми власними законами.

Основні результати дисертації опубліковані в наступних роботах:

1. Семантичні ознаки кількості та інтенсивності в англійській географічній лексиці / на матеріалі іменників-назв атмосферних опадів, водойм і водних потоків / // Синтаксис, семантика і прагматика мовних одиниць. Зб. наукових праць / За заг. ред. О.М.Старикової. К.: НМК ВУ, 1992. С. 134-141.
2. Отражение объектов физической географии общенародным английским языком и ЯСЦ физической географии // Терминологические чтения "Проблемы языков для специальных целей, научной и профессиональной коммуникации. Тезисы докладов. К.: МЗДУ / Ч.П /, 1991.- С. 261-262.
3. Метафора в общенародном английском языке. К.: КГУ, 1992.-16с.

Деп. в Укр ИНТЭИ, 17.09.92, № 1434- Ук 92.

4. К вопросу о понятиях "картина мира" и "языковая картина мира". К.: КГУ, 1992.- 17 с. Деп. в Укр ИНТЭИ, 3.12.92, № 1883 - Ук 92.
5. Стражение некоторых географических объектов в общенародном английском языке и английском языке географии. К.: КГУ, 1992.- 8 с. Деп. в Укр ИНТЭИ, 3.12.92, № 1882 - Ук 92.
6. Про діякі відмінності англійської загальнонародної мови і англійської мови фізичної географії // Іноземна філологія, Львів, ЛГУ, вип. 105, 1993.- 9с. / у друці /.

464415

АВ 28.889

Підлясно до друку 18,10, 1988 р. Формат 60х84 / 16

м. Запоріжжя, ВОП ОУС, зам. № 1036, тир. 100 прим.